

## ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО СЕКТОРА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Досліджують проблеми розвитку освітнього сектору на шляху формування в Україні інноваційної моделі розвитку економіки та запропоновано заходи, які сприятимуть їх розв'язанню.*

**Ключові слова:** освіта, інновації, вищий навчальний заклад (ВНЗ), інтелектуальний капітал, інноваційна модель розвитку, інтелектуальний потенціал.

Постановка проблеми. Інноваційна модель розвитку економіки - це той вектор, який для себе обрали більшість країн світу. Україна намагається не відставати від інших держав, аби якнайшвидше перейти до якісно нового типу розвитку держави - інноваційного. Даний процес передбачає побудову в країні ефективно діючої національної інноваційної системи. Зокрема, таких її елементів, як підсистеми продукування наукових знань та інновацій, підсистеми освіти та підвищення кваліфікації, підсистеми комерціалізації наукових знань та інновацій, підсистеми використання інновацій та підсистеми управління і регулювання інноваційного розвитку економіки.

Освіта (разом із наукою) - це основа інноваційного розвитку, яка відповідальна за формування в державі інтелектуального потенціалу, генерування інтелектуального капіталу. Вона тісно взаємопереплітається з іншими елементами національної інноваційної системи. Тому, якщо існують негаразди в даній компоненті (в нашому випадку освіта), то автоматично це матиме наслідки і інших сферах, що пов'язані з інноваційним розвитком України. Тому розробка в подальшому адекватних заходів по трансформуванні існуючої моделі розвитку України вимагає детального аналізу головних проблеми освітнього сектору та визначити ті фактори-блокатори, які заважають повноцінному формуванню в Україні нового типу розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування ефективної інноваційної моделі розвитку економіки держави вимагає всебічного розвитку та вдосконалення існуючих складових національної інноваційної системи, однією із яких являється підсистема освіти. Безсумнівно, що вона надзвичайно тісно пов'язана з іншим елементом - наукою, яка є з'єднуючою ланкою з виробництвом. Однак під час дослідження проблем побудови нової моделі функціонування вітчизняної економіки більшість науковців основну увагу приділяють саме останнім складовим: науці та виробництву. Освітній сектор розглядають і

аналізують вкрай фрагментарно. Крім того, досліджуючи даний сегмент, вони зосереджуються, в основному, на вищій освіті. Справді, даний елемент відіграє найбільшу роль у побудові інноваційної моделі розвитку. Однак і інші частини - початкова та середня освіта - відіграють важливу роль при формуванні інтелектуального потенціалу нації, пришвидшуючи або, навпаки, гальмуючи, інтелектуально-знаннєві потенції молодого покоління.

Загалом дослідженню ролі освіти у формуванні інноваційної моделі розвитку економіки, аналізу проблем, які заважають даному процесу, приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Г. Андрущак, А. Є. Волков, В. М. Геєць, О. Грішнова, Я. І. Кузьмін, Є. В. Маряткова, В. Мау, І. М. Реморенко, Б. Л. Рудник, В. П. Семиноженко, П. Таланчук, Л. І. Федулова, І. Д. Фрумін, М. Юджевич, Л. І. Якобсон та ін.

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на висвітлення й аналіз багатьох питань у сфері освіти та нової моделі функціонування економіки, принципи інноваційного розвитку передбачають постійне відстеження динаміки та змін в діяльності в даному сегменті з метою вчасного реагування та розробки адекватних заходів, спрямованих на розв'язання важливих і актуальних проблем інноваційного розвитку України

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем у освітньому секторі, які є факторами-блокаторами у напрямку формування інноваційної моделі розвитку України та надання рекомендацій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу досліджень. Підсистема освіти, яка тісно переплетена із підсистемою генерації знань, пов'язана з організаціями підготовки висококваліфікованих кадрів для національної економіки: ВНЗ, закладами перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо. Можна сказати, що вищезазначені сегменти відповідають за підтримку інноваційного процесу на докомерційній стадії. І від того, як почнеться даний процес,

залежить подальші розробка та втілення потенційних інновацій в практичне життя.

Дана підсистема здійснює задоволення попиту на високоінтелектуальній та висококваліфіковані кадри. Вона зв'язана по вертикалі ланцюгом "початкова освіта - середня освіта - вища освіта", формуючи та розвиваючи сферу підготовки педагогічних кадрів, методико-педагогічних розробок тощо, а горизонтально забезпечуючи державні та бізнес-структури професійно-придатними людськими ресурсами, а академічну та галузеву науки відповідно науковими співробітниками.

На сьогодні, освітня підсистема досить часто зазнає змін і постійно реформується: починаючи від введення кредитно-модульної системи в навчальний процес та закінчуючи відбором абітурієнтів до вищих навчальних закладів на основі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Так що вже можна сміливо сказати, що в даному напрямку в Україні виробляється самоідентична модель, однак і вона не претендує на досконалість і потребує певного доопрацювання, якщо на державному рівні бажають, аби вона активно включилася в процес формування інноваційної моделі розвитку економіки.

Освіта, незважаючи на постійне її реформування, не виконує багатьох функцій, що стосуються поширення в Україні інноваційного типу розвитку. І це при тому, що, як показують офіційні статистичні дані, з фінансуванням даного сектора економіки все нормально: значна частка державного бюджету направляється в освіту. Тому пошук першопричин такого стану справ вимагає глибокого та детального аналізу багатьох аспектів функціонування сектору освіти.

Одна із першочергових проблем розвитку освіти України - збалансування підготовки кадрів. У нашій державі спостерігається велика диспропорція у спеціалістах, які необхідні національній економіці: надлишок однієї категорії та нестача іншої. Процес установа державного замовлення на майбутніх спеціалістів у ВНЗ у країні здійснюється стихійно, тобто без урахування реальних потреб суспільного розвитку. І що важливо, із бюджету України даремно витрачаються величезні кошти: по-перше, коли за державні кошти здійснюється підготовка фахівців, кількість яких уже надлишкова на ринку праці. А по-друге, коли знову ж таки із державного "гаманця" виділяються гроші для виплат по безробіттю тим людям, які закінчили навчальні заклади і не можуть знайти роботу через велику насиченість даних спеціалістів.

Цікавою характеристикою сучасної системи освіти є висока конкурентність. Заклади освіти -

від шкіл і до ВНЗ - "змагаються між собою за учнів і студентів, які дозволяють утримуватися навчальному закладу "на плаву" й отримувати високі доходи. Однак конкуренція в даному сегменті не тільки не стимулює інноваційний розвиток країни, але й негативно впливає на цей процес. Адже в гонитві за учнями (студентами) та прибутком освітні заклади вимоги до знань постійно знижують. Тобто спостерігається боротьба та конкуренція "не за рівень надання знань, а за отримання доходу від освітянських послуг за рахунок їх масовості, що призводить до втрати рівня знань" [1, с. 59]. У кінцевому підсумку, наслідком такого протиборства є зниження якості освіти, а отже, й інтелектуального потенціалу суспільства.

Особливо гострою постала в Україні проблема формування педагогічних кадрів. Як відомо, формування інноваційної моделі розвитку економіки країни пов'язана з умілим використанням знань. Однак неможливо їх тримати в пам'яті, оскільки обсяг даного ресурсу збільшується великими темпами, навіть якщо брати до уваги тільки корисні знання. У зв'язку з цим відбирати корисні та важливі знання з величезного їх обсягу в інформаційному просторі повинні працівники, які володіють відповідними спеціальними вміннями та навичками. Тобто необхідно підготувати нову генерацію педагогів, "які, у першу чергу, мають опанувати новими педагогічними технологіями в умовах масової інформатизації суспільства" [1, с. 61].

Однак тут у ролі блокатора виступає такий фактор: зниження престижності професії вчителя чи викладача, низька заробітна плата в освітньому сегменті, низька соціальна захищеність тощо у період трансформаційних змін призвели до того, що якість педагогічних кадрів постійно знижується.

Необхідно, щоб дітей навчали кращі із кращих, оскільки саме вони в змозі передавати знання наступним поколінням та здатні швидко опанувати новітні прийоми викладання. Однак рівень знань абітурієнтів, які вступають до педагогічних навчальних закладів, має тенденцію до погіршення. Тому в даному напрямку виникає загроза національного масштабу: якщо не відбудеться якісне оновлення кадрів освітньої галузі (в першу чергу шкільних), які володіють високим рівнем знань, умінь і навичок, то "нові педагогічні кадри, що, як правило, працюють у цій сфері протягом усього життя, не менше ніж на покоління відкладуть процес формування працівника, якого вимагає нова економіка знань" [1, с. 62], і відповідно, які необхідні для впровадження інноваційної моделі розвитку та її подальшого утвердження.

Через низький рівень доходів у освітній сфері або знижуватиметься набір абітурієнтів при вступі до ВНЗ та/або (як наслідок) знижуватимуться вимоги при вступі до педагогічного навчального закладу. Яскравим прикладом є дані щодо середнього бала ЗНО при вступі абітурієнтів до ВНЗ педагогічного спрямування.

Зокрема, при дослідженні даних найбільших університетів України показав, що середній бал серед подавачів сертифікатів ЗНО становить 159,78 бала. У перерахунку у 12-бальну систему це становить приблизно 7,7-7,8, або якщо говорити про 5-бальну систему оцінювання, то "слабенька четвірка". Середній бал атестата серед усіх студентів дещо вищий і становить 172,13 балів (за 200-бальною системою), або 9 балів (за 12-бальною системою) або "тверда четвірка" (за 5-бальною системою) (Розраховано на основі Наказу Міністерства освіти, науки, молоді та спорту № 1179 "Про затвердження умов прийому до вищих навчальних закладів України в 2012 році" від 12.10.2011. Додаток №3 "Таблиця відповідності середнього бала документа про повну загальну середню освіту, обрахованого за 12-бальною шкалою, значенням 200-бальної шкали" [3]). Кількість заяв на 1 місце ліцензованого обсягу в середньому серед досліджуваних педагогічних вузів становило 1,5, що також не досить великий показник.

Зазначені дані лише підтверджують тезу про те, що в системі освіти намітилися серйозні проблеми, які потрібно негайно розв'язувати. Оскільки без даного елемента національної інноваційної системи побудувати нову модель економічного розвитку неможливо.

Проблеми в українській системі освіти починаються ще із дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) і закінчуються на рівні вищої освіти. Про це свідчать дані таблиці 2.1.

За період незалежності України кількість дошкільних та загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів і ВНЗ I-II рівня акредитації постійно скорочується. Без сумніву, наслідком цього частково є демографічна кризи в державі. Однак необхідно змінювати політику в даному сегменті, якщо ми бажаємо, щоб в Україні зміцнювався інтелектуальний потенціал і формувався людський капітал на високому рівні.

Якщо поглянути на статистику дошкільних навчальних закладів, то їх кількість скоротилася на 8,3 тис. і становить у 2011 році лише 66% від рівня 1991 року. І, що більш важливо, лише 57% дітей у 2011 році мають доступ до дошкільної освіти. Так відстрочується формування інтелектуального капіталу, оскільки в цьому віці в значній мірі закладається освітньо-науковий потенціал дитини. Багато таких закладів закрито

у селах через нестачу фінансування або недоцільність їх відкриття через невелику сумарну кількість дітей у населених пунктах. У великих містах спостерігається інша тенденція бажаючих відвідувати ДНЗ більше, ніж це дозволяють можливості. Через це одна із ланок освітньої сфери (а саме - дошкільна) працює не зовсім ефективно.

Схожа ситуація спостерігається і з загальноосвітніми навчальними закладами (ЗНЗ). Можна побачити, що кількість вчителів на 1000 учнів значно зросла, порівнюючи із 1991 роком із 76 у перший рік незалежності до 119 у 2011 році. Однак це більше пов'язано із демографічною кризою, яка знову ж таки досить явно спостерігається у сільській місцевості. Оскільки, якщо поглянути на кількість учителів, які в середньому працюють у загальноосвітніх навчальних закладах, то їх кількість залишається на сталому рівні 25-26 педагогів. Тобто у невеликих населених пунктах на одного вчителя припадає менша кількість учнів, хоча години вони повинні відпрацьовувати ті ж самі, що і педагоги великих міст, де навчається значно більша кількість учнів. Це знову ж таки свідчить про нерациональний розподіл людських та фінансових ресурсів у державі, що є важливою проблемою в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку.

Кількість ВНЗ I-II рівнів акредитації також неухильно зменшується, хоча саме на їх плечі покладено виховувати та навчати значну частку працівників робітничого та технічного напрямку. Зокрема за 20 років незалежності їх число зменшилося із 754 в 1991 році до 501 в 2011, тобто скоротилося на майже 35%, що є більш ніж невтішно. При цьому, кількість студентів, що навчаються у цих закладах скоротилася на 52% ? із 739,2 тис. студентів у 1991 році до 356,8 тис. у 2011.

Натомість в разі зросла як кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації, та кількість студентів, які там навчаються. Здавалося б, що це гарна динаміка, яка позитивно впливає на процеси формування інтелектуального капіталу в країні. Однак у такому випадку значно зросла конкуренція в даному сегменті ринку, що призвело до загострення боротьби за студентів. У таких випадках знижується якість відбору абітурієнтів, головне завдяки зниженню "планки" при вступі на різноманітні спеціальності. Крім того, необдуманно високими темпами відбувалося зростання філій по всій Україні, які маючи, в більшості випадках, гіршу інфраструктуру (бібліотечний фонд, навчальні приміщення, лабораторії тощо), знижували якість навчального процесу, а отже, і кваліфікаційний рівень підготовки спеціалістів залишався не "на висоті".

Дані щодо вступу абітурієнтів до ВНЗ педагогічного спрямування у 2012 році[2]

Назва університету	Кількість заяв на I місце ліцензованого обсягу	Кількість заяв на I місце державного замовлення	Середній бал серед подавачів сертифікатів ЗНО	Середній бал атестата серед усіх студентів	Усього подало заяв до вступу
Бердянський державний педагогічний університет	0,93	4,74	156,34	166,23	2195
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка	0,69	2,83	154,59	165,71	1636
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського	1,97	9,98	163,5	176,58	5175
Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов	0,73	2,97	161,16	173,95	979
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка	1,73	7,43	162,44	177,12	4048
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка	1,10	3,86	161,03	175,98	4585
Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка	1,29	8,35	160,36	173,29	3792
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького	0,75	3,56	157,36	169,49	1170
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди	1,48	6,20	155,81	168,46	3223
Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського	1,83	8,57	157,08	170,00	4509
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г.Короленка	1,69	7,15	160,31	173,66	4498
Слов'янський державний педагогічний університет	0,93	5,67	155,79	169,34	2817
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка	1,31	6,28	160,59	168,58	3627
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка	3,68	12,54	164,50	177,38	11566
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова	2,31	8,68	165,84	175,48	15276
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди	1,57	8,73	159,74	172,86	5711
Середнє	1,50	6,72	159,78	172,13	

## Динаміка основних показників у освітній сфері[4]

Показники	1991	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Кількість ДНЗ, тис.	24,4	21,4	16,3	15,1	15,5	15,6	16,1
Охоплення дітей ДНЗ, відсотків до кількості дітей відповідного віку	55	44	40	51	53	53	57
Кількість ЗНЗ, тис.	21,9	22,3	22,2	21,6	20,6	20,3	19,9
Кількість учнів у ЗНЗ, тис	7102	7143	6764	5399	4495	4299	4292
Кількість вчителів, тис.	543	596	577	543	522	515	509
Кількість вчителів на 1000 учнів	76	83	85	101	116	120	119
Кількість ПТНЗ, тис	1251	1179	970	1023	975	976	976
Кількість учнів у ПТНЗ, тис.	648,4	555,2	524,6	496,6	424,3	433,5	409,4
Кількість ВНЗ I-II рівня акредитації	754	782	664	606	511	505	501
Кількість студентів у ВНЗ I-II рівня акредитації, тис.	739,2	617,7	528,0	505,3	354,2	361,5	356,8
Кількість ВНЗ III-IV рівня акредитації	156	255	315	345	350	349	345
Кількість студентів у ВНЗ III-IV рівня акредитації, тис.	876,2	922,8	1403	2204	2245	2130	1955

Також в Україні за останні роки значно зростає кількість приватних ВНЗ, а кількість державних неухильно зменшується. Така ситуація тільки погіршує можливості молоді щодо навчання за рахунок бюджетних коштів. Звичайно, їх скорочення (вищих навчальних закладів державної форми власності) можна

обґрунтувати зменшенням кількості населення та демографічною кризою народжуваності на початку 90-х рр. Однак дані щодо кількості осіб, які навчаються у ВНЗ України, значно зросло за останнє десятиліття. Про це яскраво свідчить наступна статистика (див. рис. 1.)

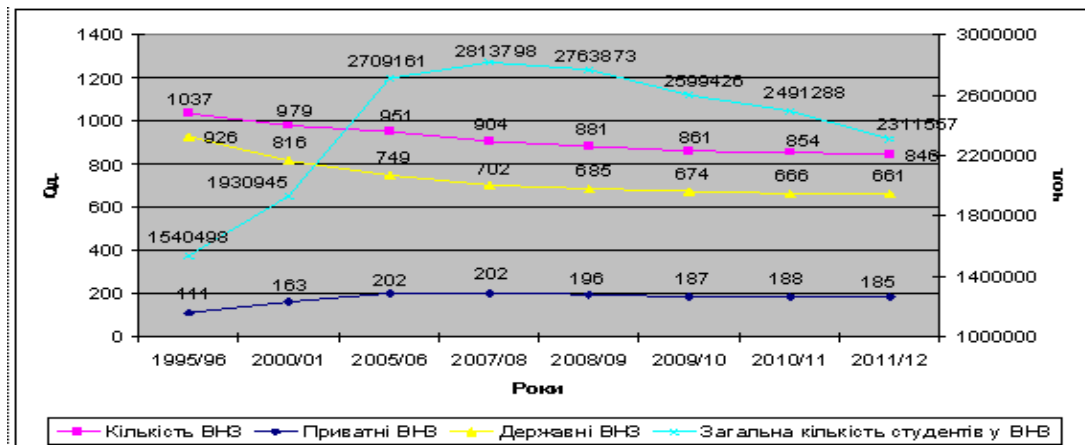


Рис. 1. Динаміка ВНЗ та кількості студентів в Україні за 1995-2011 рр.

З цього графіка видно, що кількість ВНЗ державної форми власності і в цілому загалом має тенденцію до зниження. Зокрема, порівнюючи із 1995 роком, їх кількість за 7 років відповідно знизилася на 18,4% та 28,6%, і становила в 2011 році 846 та 661 ВНЗ. А обсяг приватних ВНЗ на початок 2005/06 навчального року становив близько 11%, а починаючи із 2005/06 навчального року і до сьогодні стабільно тримається на рівні, близькому до 22%. Тобто п'ята частина всіх ВНЗ України є приватними. Тоді як число студентів,

які в навчаються у державних вищих навчальних закладах, зросло на 150% років за 7 років (починаючи із 2005 навчального року) до величини 2311,6 тис. студентів. Причому їх пік спостерігався у 2007/08 навчальних роках і становив 2813,8 тис. студентів, що на 182,7% більше, ніж у 1995 році. Хоча за останні роки фінансування більше половини з них здійснювалося не за бюджетні кошти держави чи місцевих органів, а за рахунок фізичних осіб (див. рис. 2.)

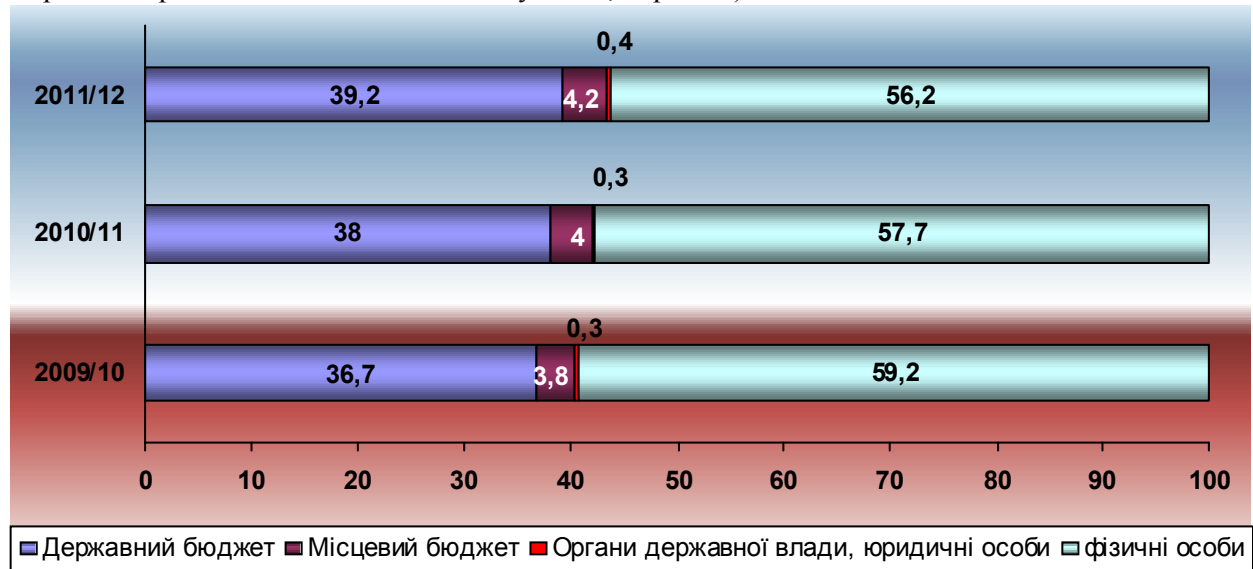


Рис. 2. Структура фінансування навчання у ВНЗ України

Отже, зростання кількості приватних вищих навчальних закладів і зниження державних знижує можливість молоді в отриманні вищої освіти. В умовах невисокого рівня доходів населення, підвищення вартості освітніх послуг буде зменшуватися кількість осіб, які здобуватимуть або мають бажання отримати вищу освіту, що негативно впливатиме на формування інтелектуального, зокрема людського та структурного, капіталу.

Як ми вже частково згадували, оплата праці освітньої та наукової сфер є важливою проблемою на шляху формування інноваційної моделі розвитку. Оскільки вона пов'язана із підготовкою та вмотивованістю до діяльності педагогів та науковців, які відіграють ключову роль при формуванні інтелектуального потенціалу та людського капіталу. Значна частка працівників даних напрямків "залишають свої робочі місця" і готові працевлаштуватися не за спеціальністю, оскільки рівень заробітної плати не в змозі задовольнити всі потреби. Наочне свідчення цього - дані таблиці 3 та вищезазначені дані, які свідчать про зниження кількості даних груп працівників у економіці (педагоги навчальних закладів, наукові кадри: кандидати та доктори наук).

Як видно із даних таблиці 3, освіта залишається одним із найменш оплачуваних видів діяльності в Україні, середньомісячна заробітна плата в якій у 2011 році становила 2081 грн. Це більше, ніж у сільському господарстві та рибництві, у сфері діяльності ресторанів та готелів і охороні здоров'я, у яких цей рівень був відповідно 1800 грн., 1369 грн., 1777 грн., 1778 грн. За таких умов освіта і надалі занепадатиме, і в ній зменшуватиметься кількість висококласних спеціалістів. І про формування інтелектуального капіталу, який необхідний для функціонування інноваційної моделі розвитку економіки, при деградації освіти, науки та системи охорони здоров'я важко говорити.

Отже, як бачимо, в Україні намітилися негативні тенденції в розвитку освіти. Існуючі проблеми можуть перерости у загрози національного розвитку та мати кризовий характер, якщо жодних заходів не буде вчинено.

Освіта - це базис у створенні людського капіталу. Від фінансування даного сектора залежить якість трудових ресурсів, їх адаптивність, здатність до генерування ідей та інтелектуальних продуктів. Щоб визначити головні перепони на шляху формування інноваційної моделі розвитку у фінансову векторі, необхідно спочатку розглянути дані таблиці 4.

## Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності, грн.[5, с. 182]

	Нараховано штатному працівнику			
	2000	2009	2010	2011
Усього	230	1 906	2 239	2 633
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	111	1 206	1 430	1 800
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	175	1 341	1 787	2 300
Рибальство, рибництво	147	1 028	1 191	1 369
Промисловість	302	2 117	2 580	3 120
Будівництво	260	1 511	1 754	2 251
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	226	1 565	1 874	2 339
Діяльність готелів та ресторанів	178	1 267	1 455	1 777
Діяльність транспорту та зв'язку	336	2 409	2 726	3 138
діяльність транспорту	341	2 464	2 813	3 261
діяльність пошти та зв'язку	317	2 240	2 435	2 709
Фінансова діяльність	560	4 038	4 601	5 340
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	278	2 231	2 436	2 935
з них дослідження і розробки	303	2 556	2 874	3 270
Державне управління	335	2 513	2 747	3 053
Освіта	156	1 611	1 889	2 081
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	138	1 307	1 631	1 778
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	162	1 783	2 065	2 380
з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	135	1 870	2 194	2 500

На перший погляд, видається, що фінансування освіти в Україні це та сфера, в якій не існують проблеми. Адже динаміка вкладених коштів у даний напрям з року в рік зростає. Частка витрат на освіту з державного бюджету (як і в частці до ВВП країни) також збільшується. Зокрема, якщо в 2000 році загальні видатки на освіту з державного бюджету становили 14,7% або 4,2% від ВВП України, в 2005 році вони зросли відповідно до 18,9% або 6,1% від ВВП, то в 2010 році уже

21,1% видатків державного бюджету спрямовувалися в освіту або 7,3%. За даними показниками Україна знаходиться в лідерах серед усіх країн у світі лише близько 20 країн випереджають Україну.

Однак для такої держави, як Україна із її кількістю населення ці витрати не достатні. Такі значні цифри пов'язані перш за все із низьким обсягом державного бюджету та незначним (як для такої країни) розміром ВВП. Дані показники

Динаміка фінансування освіти в Україні у сегментному розрізі [4]

Рік	Показники	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки у % до		Видатки на окремі підгалузі у % до видатків на галузь
			загальних видатків	ВВП	
2000	<b>Усього, з них</b>	<b>48148,6</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	x
	<i>на освіту - всього</i>	7085,5	14,7	4,2	100,0
	у т. ч. дошкільну	789,0	1,6	0,5	11,1
	загальну середню	2564,6	5,3	1,5	36,2
	професійно-технічну	429,1	0,9	0,3	6,1
	вищу	2285,5	4,7	1,3	32,3
2005	<b>Усього, з них</b>	<b>141989,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	x
	<i>на освіту - всього</i>	26801,8	18,9	6,1	100,0
	у т. ч. дошкільну	2940,7	2,1	0,7	11,0
	загальну середню	11158,8	7,9	2,5	41,6
	професійно-технічну	1749,9	1,2	0,4	6,5
	вищу	7934,1	5,6	1,8	29,6
2009	<b>Усього, з них</b>	<b>307399,4</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	x
	<i>на освіту - всього</i>	66773,6	21,7	7,3	100,0
	у т. ч. дошкільну	8325,2	2,7	0,9	12,5
	загальну середню	27640,7	9,0	3,0	41,4
	професійно-технічну	4108,0	1,3	0,4	6,2
	вищу	20966,3	6,8	2,3	31,4
2010	<b>Усього, з них</b>	<b>377842,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	x
	<i>на освіту - всього</i>	79826,0	21,1	7,3	100,0
	у т. ч. дошкільну	10238,3	2,7	0,9	12,8
	загальну середню	32852,4	8,7	3,0	41,2
	професійно-технічну	5106,2	1,4	0,5	6,4
	вищу	24998,4	6,6	2,3	31,3
2011*	<b>Усього, з них</b>	<b>287047,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	x
	<i>на освіту - всього</i>	60346,9	21,0	6,2	100,0
	у т. ч. дошкільну	8140,5	2,8	0,8	13,5
	загальну середню	24855,4	8,7	2,6	41,2
	професійно-технічну	3686,3	1,3	0,4	6,1
	вищу	18667,1	6,5	1,9	30,9

\* на 01.10.2011  
не відображають реальну ситуацію. Для прикладу можна назвати такі країни, як Лесото та Кенія, у яких на освіту витрачалося у 2007 році 30% від всіх державних видатків, або Кубу, Сент-Кітс і

Невіс, Ботсвана, Лесото, у яких витрати на освіту у 2007 році становили більше 8% від ВВП [6, с. 127; 7].

Показником, який більше може оцінити ситуації



в даному напрямку, є середні витрати на 1 людину, яка навчається, в іншій міжнародній валюті: доларах США або євро (для того, щоб можна було

порівнювати з іншими країнами). В Україні спостерігається зростання даного показника (що, без сумніву, є позитивом) (див. табл. 5).

Таблиця 5

## Динаміка державних витрат у середньому на 1 особу, яка навчається

	2000	2005	2009	2010	2011*
	В середньому на 1 особу, грн				
загальну середню	379,2	2066,8	6149,2	7641,9	5791,1
професійно-технічну	818,0	3523,8	9681,8	11779,0	9004,2
вищу	1184	2929	8066	10034	8075
Курс долара на початок жовтня кожного року	5,44	5,05	8,004	7,91	7,97
	В середньому на 1 особу, дол.				
загальну середню	70	409	768	966	727
професійно-технічну	150	698	1210	1489	1130
вищу	218	580	1008	1268	1013

\* дані на 01.10.2011 (тобто за 10 місяців 2011 року)

Дані таблиці 5 яскраво показують, витрати в середньому на 1 особу, яка навчається, в Україні зростають кожного року. Однак за цим показником ми значно відстали від європейських країн. Зокрема, ще 2005 витрати в середньому на 1 учня/студента в середньому по ЄС становили: в початковій освіті 4421 євро, в середній освіті 5874 євро, у вищій освіті 8289 євро [7; 8]. Як бачимо різниця колосальна, хоча, як ми вже відмічали, Україна витрачає майже п'яту частину державного бюджету на освіту. Тому гарні показники, яким оперують більшість дослідників та політиків, насправді не зовсім правильно відображають ситуацію у сфері фінансування освіти.

Отже, освітній сектор накопичив у собі велику масу системний ризиків і небезпек, які загрожують національній економіці та блокують процес формування в Україні інноваційної моделі розвитку.

Щоб підсистема освіти ефективно діяла як елемент національної інноваційної системи, необхідно, щоб відбулися в ній зміни, які передбачають:

Активну взаємодію теоретичних і практичних напрямів навчання завдяки дифузії навчання із практичною діяльністю та науковими дослідженнями.

Розробку інноваційно-спрямованих державних освітніх програм.

Коригування навчальних програм, зокрема їх змісту й обсягу, відповідно до сучасних інформаційно-технологічних і наукових досягнень.

Формування єдиної спеціалізованої

інформаційної бази даних для освітніх структур (зокрема ВНЗ), науково-дослідних інституцій та бізнес-структур.

Переорієнтацію головної функції освіти з відтворення трудових ресурсів для національної економіки до вдосконалення людини та швидкої адаптації до нових господарчо-організаційних умов.

Широку інформатизацію освіти й освоєння молоддю комп'ютерної грамотності, зокрема сучасним програмним і апаратним забезпеченням, технологіями пошуку та використання інформації.

Активне залучення найталановитішої молоді в освітню (а потім і в наукову) сфери шляхом підвищення престижності професії педагога та науковця.

Визначення потреб у кількісній підготовці працівників того чи іншого спрямування для вимог інноваційно-спрямованої економіки з метою формування оптимальної структури попиту та пропозиції на ринку праці, зниження рівня безробіття тощо.

Відновлення системи позашкільної освіти, в першу чергу технічної та наукової спрямованості, через відновлення гуртків, спеціалізованих шкіл тощо.

Розширення співробітництва вітчизняних і міжнародних освітніх закладів різного рівня, міжнародних обмінів учнями, студентами та викладачами та ін.

Висновки. Існуюча на сьогодні модель функціонування освітнього сектора не сприяє переходу України до інноваційного типу розвитку,

задоволенню потреб К-суспільства (суспільства, оснований на знаннях). Перехід нашої держави до нової економіки вимагає негайної модернізації існуючої освітньої системи, яка не здатна генерувати якісний інтелектуальний та людський потенціал згідно до нових інноваційно-спрямованих технологічних укладів. І збільшення фінансування даного сегмента не зможе розв'язати всі проблеми. Лише комплексний вплив на критичні точки розвитку освіти можуть дати відчутний ефект і вивести дану галузь на якісно новий рівень, який здатен гармонічно поєднати її з усіма елементами національної інноваційної системи.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є розробка ефективної освітньої моделі в рамках функціонування інноваційної моделі розвитку економіки України.

#### Список літератури

1. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. - Харків : Константа, 2006. ? 272 с.
2. ВНЗ України за галузями знань : педагогічна освіта. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://timo.com.ua/vnz/science\\_field/0101](http://timo.com.ua/vnz/science_field/0101).
3. Наказ Міністерства освіти, науки, молоді та спорту № 1179 "Про затвердження умов прийому

до вищих навчальних закладів України в 2012 році" від 12.10.2011. Додаток №3 "Таблиця відповідності середнього балу документу про повну загальну середню освіту, обрахованого за 12-бальною шкалою, значенням 200-бальної шкали". [Електронний ресурс]. ? Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1221-11/page5>. - Заголовок з екрану.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. - Заголовок з екрану.

5. Праця України у 2011 році. [статистичний збірник]. ? К.: Державна служба статистики України, 2012. ? 343 с.

6. Комарова І. В. Фінансування освіти в Україні з бюджетів різних рівнів / І. В. Комарова / Вісник Бердянського університету та менеджменту 2011. № 2 (14). С. 125-130.

7. Таблиця № 19. ЮНЕСКО "Фінансові показники за рівнями МСКО" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableView/tableView.aspx>. - Заголовок з екрану.

8. Государственные расходы на образование в странах Европейского Союза // Общество и экономика. 2010. № 2 (февраль). С. 160-171.

#### Анотація

Михаил Седляр

### ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СЕКТОРА В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

*Исследуются проблемы развития образовательного сектора на пути формирования в Украине инновационной модели развития экономики и предложены меры, способствующие их решению.*

**Ключевые слова:** образование, инновации, высшее учебное заведение (вуз), интеллектуальный капитал, инновационная модель развития, интеллектуальный потенциал.

#### Summary

Mykhailo Sedlyar

### PROBLEMS OF EDUCATION SECTOR DURING THE FORMATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT MODEL ECONOMY OF UKRAINE

*The article examined the problem of the development of education sector towards forming in Ukraine innovative model of economic development and proposed measures that would help to address them.*

**Keywords:** education, innovation, higher education institution (HEI), intellectual capital, innovative model of development, intellectual potential.